

Ana dilinin inkişafı və qorunması dövlətin prioritet istiqamətlərindəndir

1 avqust ümummilli lider Heydər Əliyevin “Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında” 2001-ci il 9 avqust tarixli fərmanına əsasən hər il ölkəmizdə böyük təntənə ilə qeyd olunur.

Milli varlığımızın əsas atributlarından olan ana dilimizlə bağlı bu gün yer üzündə yaşayan azərbaycanlılar və Azərbaycanı sevənlər üçün əziz və əlamətdardır. Çünki dil millətin milli birliyini təmin edən əsas amillərdəndir. Xalqlar işğala məruz qalanda onların ana dili də yad təsirlər altına düşür. Azərbaycan xalqı ikinci dəfə 1991-ci ildə öz tarixi müstəqilliyinə sahib çıxandan sonra onun dili də azadlığa qovuşmuşdur. Ulu öndərin 2001-ci il tarixli sərəncamı ilə avqustun 1-dən ölkəmizdə Kiril qrafikasından latin qrafikasına keçilmişdir.

Xatırladaq ki, XX əsrdə Azərbaycanda üç dəfə əlifba dəyişdirilib: 1929-cu ildə ərəbdən latına, 1939-cu ildə latından Kirilə, 90-cı illərdə yenidən Kirildən latına. Azərbaycan xalqı kimi heç bir xalqın, heç bir millətin bir əsrdə üç dəfə əlifbası dəyişdirilməyib. Ərəb əlifbasın-

dan latin qrafikasına və nəhayət, Kiril əlifbasına keçid bir-birinin yazısını oxuya bilməyən nəsillər arasında uçurumun yaranmasına səbəb olmuşdu. Sovet dönməndə imperiya qüvvələri millətimizin bu yaddaş kodunu sındırmaqla, zəiflətməklə millətin dilinin, tarixinin, ədəbiyyatının, mədəniyyətinin, bir sözlə, milli-mənəvi xəzinəsinin üstünə qara pərdə çəkmək istəyirdi. Bu zaman minlərlə Azərbaycan ziyalısının səsinə səs verən Süleyman Rüstəm “Cənub şeirləri” silsiləsində özünü şimala tutub “Dilimə dəymə” şeirində deyirdi:

*Mən sənin dilinə dəymirəm, cəllad,
Gəl sən də bu ana dilimə dəymə,
Sənin də bağın var, gülün var, çəkin,
Bağında əkdiyim gülümə dəymə!
Yenicə sağalır vurdugun yara,
Mənim bu yaralı könümə dəymə!*

Tarixdən məlumdur ki, Azərbaycan dili və Azərbaycan əlifbası zaman-zaman müxtəlif təzyiqlərə məruz qalsa da, öz varlığını qoruyub saxlaya bilmişdir. Hər dili və əlifbanı ilk növbədə onun daşıyıcısı olan xalq yaşadır. Bu, təkçə xalqdan, millətdən, yaradıcı ziyalılardan asılı məsələ deyil. Dönə-dönə sübuta yetirilmişdir ki, dilin inkişafı milli müstəqillik ideyalarına sadıq olan, böyük siyasi iradəsi və

qətiyyəti ilə öz xalqının tarixinə islahatçı və müdrik dövlət xadimi kimi daxil olan liderlərin adı ilə bağlıdır. Bu mənada, nəinki adlı-sanlı dilçi mütəxəssislər, hətta ən sadə peşə adamları da məmnunluqla etiraf edirlər ki, Azərbaycan dilinin hərtərəfli inkişafında ümummilli lider Heydər Əliyevin xidmətləri böyükdür. Milli Məclisin deputatı, tanınmış dilçi alim, AMEA-nın müxbir üzvü Nizami Cəfərov Azərbaycan dilinin inkişafı məsələlərini şərh edərək bildirir ki, ulu öndərin bu sahədə rolu əvəzsizdir. N.Cəfərov Heydər Əliyevin “Hər bir xalqın özünəməxsusluğunu müəyyən edən başlıca ünsürlərdən biri onun dilidir. XX əsrdə xalqımızın əldə etdiyi uğurlar təqdirəlayiqdir. Biz fəxr edirik ki, müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlət dili olan Azərbaycan dili son bir əsrlik dövr ərzində böyük inkişaf yolu keçərək lüğət tərkibini zənginləşdirmiş, qrammatik quruluşunu cilalamış və dünya dilləri içərisində öz layiqli yerini tutmuşdur” fikrini xatırladaraq bildirir ki, Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin hazırlayıb həyata keçirdiyi dil siyasəti onun dövlət quruculuğu siyasətinin tərkib hissəsidir.

Ana dilinin inkişafı və qorunması dövlətin prioritet istiqamətlərindəndir

Əvvəli 1-ci səh.

Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etməyə başladığı ilk illərdə ana dilinə - Azərbaycan xalqının milli dilinə böyük əhəmiyyət vermiş, bu dilin Azərbaycan SSR Konstitusiyasında dövlət dili kimi xüsusi maddədə göstərilməsinə nail olmuşdu. Ali məktəblər üçün yazılmış "Müasir Azərbaycan dili" dərslərinin respublika dövlət mükafatına layiq görülməsi, anadilli ədəbiyyatın inkişafı üçün hər cür şəraitin yaradılması, Azərbaycan ədəbiyyatı klassiklərinin təbliği bunun nəticəsi idi. Rəsmi yığıncaqlarda ana dilində çıxış edən dövlət başçısı Azərbaycan dilinə böyük siyasi, ideoloji nüfuz qazandırdı.

Zəngin dövlətçilik təcrübəsinə malik, dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyev keçən əsrin 60-cı illərinin sonundan (1969), Azərbaycana rəhbərlik etməyə başladığı vaxtlardan ana dilimizə və əlifbamıza böyük qayğı göstərmişdir. Rəhbərin şəxsi təşəbbüsü, qətiyyəti və siyasi uzaqgörənliyi sayəsində 1978-ci ildə Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin dövlət dili olması haqqında ayrıca maddənin daxil edilməsi bunun ən bariz nümunəsidir. Ulu öndərin ölkəyə ikinci dəfə rəhbərliyə qayıdışı zamanı müstəqil Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il noyab-

rın 12-də referendum yolu ilə qəbul olunmuş Konstitusiyasında Azərbaycan dili rəsmi dövlət dili kimi təsbit edilmiş və dövlət statusu almışdır. Dil siyasətinin əsaslarını yaradan Heydər Əliyev hakimiyyətdə olduğu dövrdə istər siyasi-ictimai, istərsə də mədəni aspektdə Azərbaycan dilinin inkişafı üçün bir sıra islahatlar həyata keçirmişdir. Ümummillilərinə liderin bu sirdən imzaladığı sənədlər arasında "Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında" 18 iyun 2001-ci il tarixli fərmanı xüsusi yer tutur. Bu tarixi fərmanda Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin rəmzlərindən sayılan Azərbaycan dilinin tətbiqi və inkişaf etdirilməsinə, ana dilimizin öyrənilməsi və cəmiyyətdə işlənmə mexanizminin təkmilləşdirilməsinə, eləcə də bu sahədə həyata keçiriləcək tədbirlərə nəzarətin gücləndirilməsinə dövlət qayğısı genişliyi ilə öz əksini tapmışdır.

Ümummillilərinə lider Azərbaycan dilinin yaddaş kodunun - Azərbaycan əlifbasının əbədiyaşarlığını tarixiləşdirmək və dünya dilçilərinə bəyan etmək üçün 9 avqust 2001-ci il tarixli məlum fərmanına əsasən ölkəmizdə Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Günü böyük təntənə ilə qeyd olunur. Ulu öndərin Azərbaycan dilinin inkişafı ilə əlaqədar apardığı islahatlar və imzaladığı fərmanlar milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlan-

masında, azərbaycançılıq ideyasının formalaşması yolunda müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin müdrik siyasəti bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Dilimizə, mədəniyyətimizə daim böyük diqqət və qayğı göstərən dövlət başçısı bu sahələrin inkişafı ilə bağlı mühüm sənədlər imzalamışdır. Azərbaycan ədəbiyyatını, azərbaycanlı düşüncəsini əks etdirən sanballı əsərlərin latın qrafikasında yenidən nəşr edilməsi Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə baş tutmuşdur. Prezidentin 2004-cü il yanvarın 12-də imzaladığı "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" sərəncamı həm də əlifba ilə bağlı problemləri tamamilə həll etmişdir. Dövlət başçısının sonrakı sərəncamlarında isə 150 cildlik "Dünya ədəbiyyatı kitabxanası", 100 cildlik "Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası", 100 cildlik "Azərbaycan ədəbiyyatı kitabxanası" seriyasından olan yeni nəşrlər respublika kitabxana şəbəkəsinin latın qrafikalı ədəbiyyat fondunu zənginləşdirmişdir. Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi mühüm və uğurlu tədbirlərdən biri də 2004-cü il yanvarın 12-də imzaladığı "Azərbaycan milli ensiklopediyasının nəşri haqqında" məlum sərəncamıdır. Bu sərəncamların

nəticəsində qiymətli kitabların çapı mənəvi xəzinəmizin zənginləşməsində mühüm rol oynamışdır. Dövlət başçısının 2013-cü il 9 aprel tarixli "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı" da dilimizin qorunması və inkişafında mühüm sənədlərdən hesab olunur.

Prezident İlham Əliyev milli xüsusiyyətlərimizin saxlanması üçün ana dili və ədəbiyyatımızın başlıca amillərdən olduğunu dəfələrlə diqqətə çəkərək demişdir: "Bizi millət kimi qoruyub saxlayan məhz dilimiz, ədəbiyyatımız, tariximiz, ənənələrimizdir". Ölkə başçısı elm adamlarının, şair və yazıçıların təmsil olunduqları yığıncaqlarda, paytaxtda və bölgələrdə ictimaiyyət nümayəndələri ilə görüşlərində həmişə dövlət atributlarına, xüsusilə də Azərbaycan dilinə, əlifbasına, mədəniyyətinə, incəsənətinə, milli adət-ənənələrinə xüsusi ehtiramla yanaşılmasını, xüsusi dəyər verilməsini diqqətə çatdırmışdır. Humanitar elmlərlə bağlı apardığı söhbətlərin birində milli-mənəvi dəyərlərimizə, ana dilimizə qayğıdan söz açarkən Prezident demişdir: "Ana dilimizə hörmət və qayğı daim olmalıdır. Biz ana dilimizi xarici təsirdən qorumalıyıq. Ana dilimiz bizim toxunulmaz sərvətimizdir. Azərbaycan xalqı-

nın formalaşmasında, müstəqil Azərbaycanın formalaşmasında ana dilimiz - Azərbaycan dili müstəsna rol oynamışdır. Biz elə etməliyik ki, dilimizin saflığını daim qoruyaq. Bu məsələyə çox ciddi diqqət göstərilməlidir".

Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Günü ilə bağlı respublikamızın bölgələrində, eləcə də paytaxt Bakıda Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə "Heydər Əliyev və Azərbaycan dilinin qorunması siyasəti" adlı tədbirlər keçirilir. Tədbirlərdə ictimaiyyətin çoxsaylı nümayəndələri ilə yanaşı, elm, ədəbiyyat və incəsənət xadimləri iştirak edirlər. Tədbir çərçivəsində "Azərbaycan dilim, doğma dilim" mövzusunda sərgi də nümayiş etdirilir.

Bu gün Azərbaycan dilinin inkişafı və qorunması dövlətin prioritet istiqamətlərindəndir. Azərbaycan əlifbasına diqqət və qayğı Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun ifadəsinə, azərbaycançılıq məfkurəsi əsasında hərtərəfli inkişafına, gənc nəslin ana dilinə qayğı və hörmət ruhunda tərbiyə olunmasına, ədəbi dilin normalarına ciddi əməl edilməsinə, o cümlədən dilçilik elmi üzrə yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasına münbit şərait yaratmışdır.

**Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"**